

DRUKKERS- EN UITGEVERSMERKEN

(door Bert Stamkot)

De meesten van u weten uit eigen ervaring, dat wie genealogie beoefent al snel geïnteresseerd zal raken in andere aspecten dan de basic geboorte-, huwelijk- en overlijdensgegevens. Vooral naar de beroepen gaat de belangstelling uit. Beroepen werden soms vele generaties lang binnen één familie uitgeoefend, maar waar het ons hier nu om gaat is niet de schriftelijke weerslag in zoveel mogelijk archiefstukken, maar de directe uitingsvorm welke een beroepsbeoefenaar met zijn ambacht legde in de vorm van een aan zijn persoon (of directe omgeving) gekoppeld beroepssymbool of vignet.

Er zijn natuurlijk meerdere ambachten, waarbij de afgescheiden producten persoonlijk werden gemerkt. Te denken valt aan de goud- en zilversmeden, de tinnengieters, de pijpenmakers, enzovoort.

Hier en nu gaat onze aandacht uit naar het boekenvak. Het complex beroepen dat bestaat uit drukkers, boekbinders, uitgevers, boekhandelaren en antiquaren; beroepen die vaak in enigerlei mate gecombineerd werden uitgeoefend.

Drukkersvignet

Vrij snel na de uitvinding van de boekdrukkunst werd door de drukker het belang van de titelpagina met drukkersmerk gezien. De drukkers Fust en Schöffler uit Mainz waren, getuige op hun voorgeschiedenis als goudsmid, reeds vertrouwd met het gebruik van een meestersteken (1462). Hun meesters tekens lijken weer te zijn ontleend aan de toen veelgebruikte huismerken. Met de laatste zin zijn we dus eigenlijk al overgegaan tot het duiden van dit merk, het verklaren van de betekenis, de herkomst en de relatie tot de persoon.

het meesters teken van de boekdrukkers Fust en Schöffler

Hieronder wil ik een schets (dus geen uitputtende behandeling) geven van de diverse verschijningsvormen van wat ik gemakshalve drukkersmerken zal noemen. Daarbij zij opgemerkt dat de merken sinds de 19e eeuw voornamelijk uitgeversmerken zijn geworden.

Het betoog zal worden opgebouwd rond en geïllustreerd met merken uit onze regio Rotterdam-Dordrecht-Gorinchem, waarbij Rotterdam (met excuus) nog is ondervertegenwoordigd.

Woonplaats

Een eerste element waarin de drukker/uitgever een persoonlijk aspect benadrukt is de verwijzing naar zijn woonplaats. In veel 17e- en 18e-eeuwse boeken wordt daaraan vorm gegeven door de opname van een stadswapen of een stadsgezicht. De voorbeelden van het gebruik van het stadswapen zijn legio, maar duiden meer op bemoeienis van de opdrachtgever (de stedelijke overheid) dan op die van de drukker, tenzij het een stadsdrukker betrof. Een originele relatie tussen Dordrecht en het drukkersvak werd gelegd in het vignet van Nicolaas de Vries (1656), waar zowel een boekenbarende stedenmaagd als een stadsgezicht zijn te ontwaren. Fraai zijn ook de stadssilhouetten die onderdeel uitmaken van de stedelijke edities van de Staten-Bijbel (Dordrecht, Gorinchem 1662, Rotterdam).

vignet van Nicolaas de Vries (1656)

Ook vandaag de dag kiezen ondernemers voor een geografische herkenbaarheid van hun bedrijf. Zo koos de heer Oudenga voor zijn drukkerij de naam Loevestein. Ondanks het vertrek van Woudrichem naar het zes kilometer verderop gelegen Almkerk bleef die verwijzing naar het kasteel in het vignet gehandhaafd. De naam is nu dus alleen nog begrijpelijk wanneer we over de kennis van deze 'Woerkumse' voorgeschiedenis beschikken. Eigentijds is de wijze waarop een Rotterdamse uitgever van architectuurboeken aan zijn woonplaats refereert, namelijk aan het telefoon-kengetal van Rotterdam: 010.

Adres

In de regel wordt op elke titelpagina vermeld in welke plaats, door wie, en in welk jaar een boek is uitgegeven. Het colofon (meestal) achterin het boek geeft andere specificaties, zoals de naam van de drukker en eventuele andere medewerkers (binder, vormgever, gebruikte lettertype, enzovoorts).

In de zeventiende eeuw bestond dit stramien al grotendeels. Vaak werd dan ook het adres

van de drukker/uitgever vermeld met straat en huisnaam. Ik beperk mij hier tot enkele saillante voorbeelden.

Het eerste exempel heeft betrekking op een huisnaam die zowel in Dordrecht als in Gorinchem stomtoevallig in relatie met een drukker stond. Dordtenaar Jan Barentsz Smient woonde en werkte 'In den Vergulden Boom' bij de Tolbrug. In het randschrift van het door hem gebruikte vignet wordt op religieus geïnspireerde wijze op de huisnaam gezinspeeld: 'Die hem op den Heere verlaet: is als een boom aen 't water gheplant. Jerem. 17.7.8' (1648).

De Gorcumse stadsdrukkers Jan Willemsz en Hendrik Jansz van Sticht gebruikten tussen 1662 en 1678 ook een dergelijk vignet, hun devies luidde: 'Den boom aen ider wel behaecht: Die altyt goede vruchten draegt'. Ook de familie Van Sticht woonde 'In den Vergulden Boom' maar dan 'by de Merckt' te Gorinchem.

Een huisnaam kon ook aan het ter plaatse uitgeoefende beroep worden gekoppeld. Menige stad kende dan ook een (kantoor)boekhandel die was gevestigd 'In 't Schrijf-boeck'. Zo ook te Dordrecht en Gorinchem. De zaak van Dordtenaar Abraham Andriesz bevond zich tegenover de Vleeshouwerstraat. Van zijn vignet zijn twee varianten bekend. In de eerste is het (blanco) schrijfboek gevat in een ovale cartouche met het randschrift 'Doe seyde de

TOT DORDERECHT.

Bedrukt by Jan Barentsz Smient, Boeck-
drucker by de Tolbrugh/ In den Vergulden
Boom / ANNO 1648.

IN GORINCHEM,

de vignetten van Smient (linksboven) en Van Sticht (rechtsboven)

TOT DORDRECHT.

By Abraham Andriesz. Boeck-verkooper, tegen over de
Vleesch-houwer-straat, in 't Schrijf-boeck,
Anno 1647.

links en onder:
de twee varianten van het vignet van
Abraham Andriesz

TOT DORDRECHT.

By Abraham Andriesz. Boeck-verkooper,
by 't Stadt-huys/in 't Schrijf-boeck/ 1647

Heere tot Mose: Schryft dit ter gedachtenisse in een boeck, Exod.17 v 14' (1647); bij de tweede is het boek omgeven door een achthoekige band, waarin de spreuk iets is ingekort: 'Schryft dit ter gedachtenisse in een boeck. Exod. 17.v.14'. De Gorcumse boekhandelaar Adriaen Helmichsz had zijn winkel 'In 't Schrijfboeck' aan de Grote Markt, maar tot een verwerking in een vignet leidde dit gegeven bij hem niet.

Met de invoering van het kadaster en de eerste huisnummering verdween het gebruik van huisnamen en daarmee ook dit element uit de vignetten van drukkers en uitgevers. Slechts een enkele herinnering bleef. Zo behield drukkerij Horneer, sinds 1748 'in 't gulde Haantje' aan de Hoogstraat te Gorinchem, het bord met die naam. Het verhuisde mee via de Gasthuisstraat naar de Westwagenstraat, waar het in de hal van dit oude bedrijf een plaatsje heeft weten te vinden.

Huismerk en wapen

Zoals gezegd was het huismerk één van de eerste inspiratiebronnen voor het drukkersmerk. Toch vond het betrekkelijk weinig toepassing, ook al omdat het gebruik van huisnamen en andere creatieve uitingsvormen meer geliefd waren. Uit onze streken ken eigenlijk (nog) geen voorbeeld. De aandacht voor en het gebruik van wapens en huismerken kende wel een korte opleving tijdens de Tweede Wereldoorlog, zoals bij uitgever A.A.M. Stols (1900-1973) in Den Haag.

Zijn familiewapen werd vol trots gevoerd door de in Rotterdam geboren, maar te Dordt werkzame Nicolaes Vincentsz van Spierinxhouck (1585-1636): een veld van sabel (zwart), waarop drie vierbladig gepunte zilveren rozen. Wellicht om druktechnische redenen bleef het veld in het drukkersmerk echter wit (1628).

Ook in onze tijd vindt het familiewapen een, logischerwijs spaarzame, navolging. De Hilversumse uitgever van geschiedenisboeken Verloren is herkenbaar aan het wapen van de oude familie Verloren van Themaat.

TOT DORDRECHT,

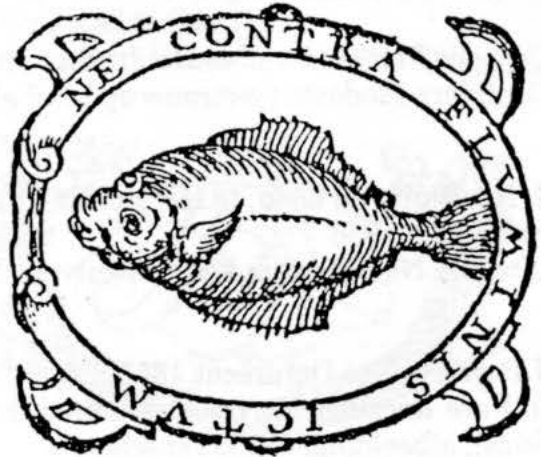
By Nicolaes Vincentsz. van Spierinxhouck, Boeck-Drucker/
woonende by de Wifch-marcht/inde nieuwe
Druckerij. 1628.

Met Privilegie voor XIII, Iaren.

Nicolaes Vincentsz van Spierinxhouck

Achternaam

Overheerste in de 16e eeuw nog het gebruik van de patronymica, in de zeventiende eeuw raakte daarnaast het gebruik van vaste achternamen in zwang. De via Rotterdam in Dordrecht neergestreden Jan Leendert Berewout (actief 1615-1620) had een sprekend vignet: drie beren, dolend in een lommerrijke omgeving. Zijn stadsgenoten Adriaen Jansz (actief 1611) en Maarten de Both (actief 1645-1655) hadden uiteraard zo'n platvis als symbool uitgekozen; uiteraard zonder de bedoeling te hebben dat hun drukwerk als verpakking voor vis zou dienen. Dordtenaar Johannes 't Hooft had een engelenkopje als merk (1733), maar daarbij moet worden opgemerkt dat een dergelijke versiering vaker gesignaleerd kan worden, zonder dat er een relatie met 't Hooft of met zijn tijd kan worden gelegd. Mijn mooiste voorbeeld van een sprekend drukkersvignet komt uit Gorinchem. Een haan, op één poot balancerend op een bergje, in zijn andere poot een zandloper, gevat in een cartouche met het randschrift 'Omnia tempus habet 1588', oftewel 'hebt alle tijd'. En dat had het Gorcumse drukkersgeslacht Haansberg, want tot dusverre is het merk maar vier keer getraceerd gedurende de periode 1608-1714.

TE DORDRECHT,

Gedrukt, by Johannes 't Hooft, Boekverkooper
op de Voorstraat by de Pelfe Brugge. 1733.

TE GORINCHEM,

HENRIK HAANSBERG, Boekverkooper. 1714.

*linksboven: vignet van Jan
Leendert Berewout*

*rechtsboven: de symbolen van
Adriaen Jansz en Maerten de Both*

*rechtsmidden: het vaak gebruikte
engelenkopje*

*linksonder: de haan van
Haansberg die alle tijd had*

Acrostichon

Het acrostichon of naamvers raakte in de 19e eeuw in gebruik. Aan de hand van de initialen van de uitgever werd een spreuk en soms ook een beeld gekoppeld. Het taalgebruik doet nogal eens gezwollen en gekunsteld aan, maar geeft juist daardoor een aardig tijdsbeeld. Hierbij een aantal voorbeelden op een rijtje:

(Pieter) **D. Bolle**, tot 1940 gevestigd op 't Hang te Rotterdam
(Productief) **Delvende Bergopwaarts**

J.M. Bredée, Rotterdam
Immer **Moedig Bergopwaarts**

Cornelis Morks, actief te Dordrecht 1893-1932
Confidere **Modeste** (vertrouw op bescheidenheid)

J. Noorduijn en Zoon, te Gorinchem 1819-1970,
vignet van 1938
Integere **Navigo** (mijn koers is zuiver)

J.P. Revers, te Dordrecht 1853
In **Pace Recolligo** (in vrede verzamel ik de gaven Gods); afbeelding: een korenschoof

UITGEVERIJ NIJGH & VAN DITMAR 'S GRAVENHAGE - ROTTERDAM

P. de Vries, te Dordrecht
Peream Dum Valuerim (ik mag te gronde gaan, als ik maar van waarde geweest mag zijn)

Nijgh & Van Ditmar, te Rotterdam
Nimmer **Dralend**.

Er zullen meer van deze spreuken te achterhalen zijn; bij voorkeur dan ook Latijnse uit Rotterdam en Nederlandse uit Dordrecht en Gorinchem.

Initialen en stiling

Het enkele gebruik van initialen kwam in vroeger eeuwen ook al wel voor. Wie bijvoorbeeld het rijk geornamenteerde merk op de Dordtse uitgave (uit 1578) van Calvijn's 'Institutie' goed beschouwt, die ontwaart onderin twee schildjes met de letters CI (links) en PVH (rechts), de initialen van de gezamenlijke uitgevers Cornelis Iansz en Peter Verhagen (1549-1628).

Veel duidelijker staan de initialen JVK centraal in het merk van de Dordtenaar Jan van Kampen uit 1730. De letters zijn wel dermate dooreengekruld, dat de separate letters moeilijk zijn te onderscheiden. Dat is ook het geval bij de Gorcummer Nicolaas Goetzee (vignet 1736-1749). Mooi is ook de art nouveau-achtige wijze waarop de Rotterdamse W.L. & J. Brusse's Uitgeversmaatschappij zijn initialen rangschikte (1921).

Jaarmate de tijd vorderde, versimpelde het beeld tot gewone letters, zoals bij H. Lagewey

TOT DORDRECHT,
By ons Cornelis Iansz ende Peter Verhagen,
1578.

Te DORDRECHT,
JAN VAN KAMEN, Papier en Boek-
verkooper, woonende in den Ouden Papier-
moolen, by de Nieuwe Kerkstraat, 1730.

linksboven: vignet van Cornelis Iansz
en Peter Verhagen

rechtsboven: merk van Jan van Kampen

linksonder: initialen van W.L. & J.
Brusse's Uitg.-mij

rechtsonder: vignet van Nicolaas
Goetzee

MCMXXI
ROTTERDAM, W. L. & J. BRUSSE'S
UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ

Te GORINCHEM,
By NICOLAAS GOETZEE, Boekverkooper,
M DCC XXXVI

uit Dordrecht (actief 1841-1850), een simpele cartouche of een bescheiden voorwerp vormt dan nog de enige opsmuk. Zo laten de letters A.D. (Ad. Donker, Rotterdam, 1953) zich uit een opengeslagen boek lezen.

Deze verandering zette zich met name vanaf de jaren zestig voort. Uitgeverij J.P. van den Tol uit Dordrecht beperkt zich (1977) tot een gestileerd beletterd woordje 'tol'. Drukkerij De Groot in Goudriaan slaagde erin om het vignet 'dg' (1975) nog verder in te korten tot een simpele letter 'g' (1984, dan inmiddels als De Groot-Goudriaan gevestigd te Kampen). Ook de uitgevers Wyt uit Rotterdam beperken hun beeldmerk tot de letter W.

Reactie

Het is verklaarbaar dat, wanneer er verder niets meer te stileren valt, er weer terug gegrepen gaat worden op oudere uitingsvormen. We zien dat in bescheiden mate bij educatieve uitgeverij De Ruiter te Gorinchem, alwaar de gestroomlijnde initialen 'dr' weer werden vervangen door de volledige naam 'de ruiter', alvorens het bedrijf in 1992 zou opgaan in het Culemborgse Educaboek.

Tot een symbiose van oude vormen en gebruiken kwam recentelijk uitgeverij De Kazerne te Woudrichem. Allerlei ons inmiddels bekende elementen zijn hier samengevoegd tot een mijns inziens geslaagd geheel: Het randschrift met daarin Petrarca's Latijnse uitspraak (helaas geen acrostichon) 'Libris Satiari Nequeo' (van boeken kan ik nooit genoeg krijgen); de initialen O en C dooreen en P en K, die staan voor de eigenaren en ontwerpers van het

TE DORDRECHT, BIJ

H. L A G E R W E I J.

—
1850.

AD. DONKER - UITGEVER

ROTTERDAM

1953

links- en rechtsboven: beeldmerken van H. Lageweij en Ad. Donker

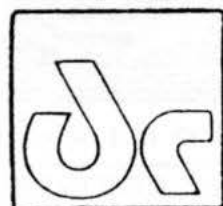
links: de logo's van Goudriaan en De Groot-Goudriaan

linksonder: het gestileerde vignet Tol

onder: beeldmerken van Wyt en van De Ruiter

UITGEVERS WYT - ROTTERDAM

de ruiter^{bv}

embleem Otto en Carolien de Fijter-Korevaar, Petrarca en de Kazerne, het jaar van oprichting 1995 en tenslotte een Gotisch wervelend zonnelymbol uit ca. 500 na Chr. ontleend aan de steen van Vallstena op Gotland (Zweden), dat staat voor ontwikkeling, jaar en opgaande zon. De naam van de uitgeverij tenslotte is weer geografisch te herleiden tot het adres: De Kazerne aan de Vissersdijk te Woudrichem.

UITGEVERIJ DE KAZERNE WoudRICHem 1997

symbiotisch vignet van De Kazerne

Wanneer u eerdaags weer eens voor uw boekenkast staat en u niet kunt besluiten wat te lezen, bekijk dan gewoon eens uw boeken, en laat uw blik over de titelpagina gaan: Wie is de uitgever, hoe ziet zijn vignet eruit en is de betekenis daarvan te achterhalen. Voor interessante voorbeelden uit de regio Rotterdam en Omstreken houd ik mij aanbevolen.

In de tijd, verstreken tussen het schrijven van dit artikel en de plaatsing in dit nummer, is een belangwekkend boek verschenen, dat in de leemte aan informatie over Rotterdamse drukkers en hun merken tegemoet komt. Het betreft:

H. Bots, O.S. Lankhorst en C. Zevenbergen (red.), *'Rotterdam Bibliopolis, een rondgang langs boekverkopers in de zeventiende en achttiende eeuw'*, Rotterdam, Gemeentearchief, 1997, 566 pag., ISBN 9072892240, prijs f 99,50.

Geraadpleegde literatuur:

- J. Alleblas, *'16e en 17e-eeuwse Drukkers'*, Dordrecht, 1982 (kalender 1983).
- J.G.C.A. Briels, *'Zuidnederlandse Boekverkopers en Boekdrukkers in de Republiek, 1570-1630'*, Nieuwkoop, 1974 (Bibliotheca Bibliographica Neerlandica 6).
- Tentoonstellingscatalogus *'Gedrukt in Dordrecht, Vier Eeuwen Boek en Prent'*, Dordrecht, 1976.
- Huib van Krimpen, *'Meestal Uitzonderlijk'*, Utrecht, 1995 (uitgave t.g.v. het 10-jarig bestaan van Uitgeverij Stichting Matrijs).
- A.C. Nielson, *'Latijnse Zinspreuken op Nederlandse Boekmerken'*, Amsterdam, 1952.
- R. Stamkot, *'Uit de Boekenkist, enkele zeventiende-eeuwse boekhandelsrelaties tussen Gorinchem en Dordrecht'*; in: *'Met Bedaarden IJver'* bij het afscheid van stadsarchivaris A.J. Busch, Gorinchem, 1997, pp. 31-46.
- brief van Uitgeverij De Kazerne, Woudrichem, van 13 nov. 1997.

AFDELINGS-ENQUÊTE

Ingevoegd in het midden van dit nummer van '1340' vindt u een enquêteformulier. Het zal u slechts minimale moeite kosten hieraan mee te werken: wij betalen de portokosten en de envelop. Het zal daarom bijzonder op prijs worden gesteld als u het formulier ingevuld opstuurt **voor 1 augustus** a.s. Hartelijk dank voor uw medewerking! *[het afdelingsbestuur]*

FRAGMENT-GENEALOGIE VAN STICHT

(door R.F. van Dijk)

Deze fragment-genealogie betreft het gezin van Jan Willems van Sticht, een van de boekdrukkers in het voorgaande artikel 'Drukkers- en Uitgeversmerken' van Bert Stamkot. Deze bijdrage beperkt zich tot de gegevens over hem en zijn nakomelingen, voor zover tot nu toe gevonden in Gorcumse bronnen.

Genealogie

I *Jan Willems van Sticht*, boekbinder, -drukker en -verkoper, begr. Gorinchem 2-3-1673, otr. ald. 18-10-1626 *Lijnken Bruijstens*, geb. verm. Zaltbommel ¹⁾ ca. 1590 ²⁾, overl. tussen 4-6-1665 en 4-5-1667, dr. van Jan Jans Bruijstens en Anneke Hendriks Vervoorn ³⁾.

Belijdenis 4-10-1625. Dirk Willems Stichter (broer?) draagt 8-4-1634 vordering voor geleverde anijs, wafels en tabak over ⁴⁾. Koopt 16-5-1641 huis 'De Vergulde Boom' oostzijde Kelenstraat voor f 2800; erfgenamen verkopen 5-6-1673 de helft aan zoon Hendrik voor f 617 ⁵⁾.

Testamenten 18-8-1651, 21-3-1664 (zoon Hendrik krijgt drukkerij, binderij en gereedschappen), 4-5-1667, 27-9-1667, 10-8-1668, 12- en 22-3-1670, 12-1-1672 ⁶⁾. Machtigt 25-3-1658, als ordinari leverancier van boeken, papier, pennen en wat verder nodig is voor het regelen van de inning van de gemenelandsmiddelen, inzake het proces dat de ontvanger van Dordrecht tegen hem zal voeren voor het Hof van Holland of Gecommitteerde Raden over de vraag wie de meeste rechten heeft op de opbrengst van de verkochte goederen van Tonis Cornelisz. Bons ⁷⁾. Getuigen verklaren dat Van Sticht op 27-8-1666 woorden had met Ds. Marcus van Es over het drukken van een vers dat Van Es had geschreven op het overlijden van Ds. Adrianus Hessels: Van Es beweerde dat de rekening hoger was dan afgesproken, maar Van Sticht toonde een langwerpige boekje waarin het zo stond. Hierop wees Van Es op de daarin aangebrachte verandering, waarna Van Sticht zei dat hij erger was dan een dief en niet waardig om de stoel der waarheid te bekleden ⁸⁾. Leent 8-5-1668 f 2000 aan Staten van Holland ⁹⁾. Erfgenamen sluiten 5-6-1673 overeenkomst over boedel ¹⁰⁾.

Uit dit huwelijk, gedoopt te Gorinchem:

1. *Willem*, ged. 5-9-1627, volgt II.

2. *Jan*, ged. 5-6-1629.

3. *Hendrik*, ged. 17-9-1632, begr. 15-4-1710, otr/tr. Gorinchem/Schelluinen 24-4-/5-5-1672 *Geertruijda Vos*, ged. Gorinchem 28-2-1638, begr. ald. 25-11-1709, dr. van Frans Cornelisz. Vos, kruidenier ¹¹⁾ en burgerkapitein, en Aartjen Hendriks.

Boekbinder enz. te Gorinchem. Hendrik testeert 3-3-1676 en 22-4-1687 ¹²⁾. Stelt zich 23-7-1679 borg ¹³⁾. Testeert wederom 22-1-1692, 24-6-1703 en 20-5-1708 ¹⁴⁾.

Getuigen verklaren dat Johan Rademaker op 2-7-1693 met geweld zijn winkel wilde binnendringen en dat Beliken Rademaker hem uitschold voor hoornbeest ¹⁵⁾. Erfgenaam verdeelt 21-4-1710 f 4000 aan obligaties en geld onder familie en verkoopt 6-12-1710 'De Vergulde Boom' voor f 400 ¹⁶⁾.

4. *Anneken*, ged. 1-2-1639.

II mr. *Willem van Sticht*, chirurgijn ¹⁷⁾, begr. 22-9-1667, otr./tr. Gorinchem/Sliedrecht 31-7-/14-8-1650 *Catharina Melanen* (Melaan, van Milane), j.d. van 's-Gravenhage, won. Dordrecht, begr. Gorinchem 21-12-1672.

Testeert 6-9-1652 ¹⁸⁾. Koopt 12-8-1659 huis oostzijde Kortendijk voor f 500; 31-7-1674 als 'Samson' gerechtelijk verkocht wegens achterstallige verponding ¹⁹⁾. Zij vervangt 4-5-1668 obligatie van 15-9-1662 ad f 60 ²⁰⁾.

Uit dit huwelijk gedoopt te Gorinchem:

1. *Anna*, ged. 2-6-1651, overl. tussen 20-5-1708 en 21-4-1710, otr. ald. 5-6-1672 (att. naar Hoornaar 19-6-) mr. *Christiaan Groen*, j.m. van Delft, chirurgijn ²¹⁾.

Vertrokken binnen drie jaar na 16-3-1712, mogelijk naar Meerkerk ²²⁾. Anna testeert 2-10-1687 ²³⁾.

2. *Maria*, ged. 10-8-1655, tr. *Jan Ficke*, beiden overl. na 21-4-1710.

3. mr. *Johannes*, ged. 1-10-1657, chirurgijn ²⁴⁾, overl. voor 20-5-1708, otr./tr.

Woudrichem/ Gorinchem 8-/28-11-1682 *Margrieta van Eeten*, j.d. van Woudrichem.
Uit dit huwelijk Willem en nog twee zoons.

4. *Hendricus*, ged. 21-3-1659, begr. ald. 13-5-1660.

5. *Catelijntje*, ged. 13-11-1660, tr. *Jan Sleght*, beiden overl. na 21-4-1710 (dan won. te Amsterdam).

6. *Cornelia*, ged. 28-10-1662, begr. ald. 21-1-1663.

Bronvermelding:

AA = Archieven Ambachtsgilden; AS = Archief Stadsbestuur; RA = Rechterlijke Archieven

1) RA 428, p. 139; RA 446, p. 115; AS 132 132, f. 252.

2) Not. 4038, 4-6-1665.

3) RA 446, p. 115.

4) Not. 3975.

5) RA 452, p. 104; RA 483, f. 10; RA 706, akte 69.

6) Not. 4002, f. 166; Not. 3980; Not. 3981, f. 109 en 149; Not. 4006, Not. 3981, f. 278, Not. 4011, f. 5 en 31.

7) Not. 4004.

8) RA 168, akte 40.

9) Not. 4043, f. 148^v.

10) RA 702, akte 93.

11) RA 446, p. 165.

12) Not. 4011.

13) Not. 4026, f. 109-110.

14) Not. 3983; Not. 4042; Not. 4043, f. 148.

15) Not. 4032, f. 300.

16) Not. 4072, f. 109; RA 517, f. 63.

17) AA 100, f. 22^v.

18) Not. 4002.

19) RA 469, f. 55; RA 706, akten 69 en 75.

20) RA 478, f. 33^v.

21) AA 100, f. 28^v en 50^v.

22) AA 100, f. 69; RA 525, f. 22.

23) Not. 4011.

24) AA 100, f. 51^v.

BOEKBESPREKING

(door Jan Schuurman Hess)

Voor de afdelingsbibliotheek kwam de volgende uitgave binnen:

Westbrabanders onder elkaar (II), *G.J.M. Blom (red.)*, Roosendaal 1997, 160 pag., index, geïll., ISBN 90-9010665-0.

Onder deze titel heeft de NGV-Afdeling West Noord-Brabant in 1997 een jubileumboek uitgegeven. Het is een bundel genealogische artikelen van verschillende aard, die alle het grondgebied van die afdeling bestrijken. Naast genealogieën staan er artikelen in met een meer historische achtergrond, zoals een hoofdstuk over 'huizen met namen' in Klundert en wie daar in gewoond hebben vanaf de vroegst bekende namen (er waren toen nog geen huisnummers) tot de huidige tijd toe, met literatuur- en bronvermelding.

Ook bij de andere hoofdstukken zijn de bronnen steeds vermeld. Een aantrekkelijk, goed leesbaar werk is op die manier ontstaan, dus niet zo'n droge opsomming van alleen maar feiten en data. Ook de illustraties passen goed bij de artikelen. Deze feestbundel vormt daarom een welkome bron voor genealogen in het algemeen en zij die hun kwartieren in het West-Brabantse zoeken in het bijzonder. U begrijpt dat Brabanders ook wel buiten hun provincie neerstreken. Zo zult u ook plaatsnamen in Holland en Zeeland tegenkomen, maar die vormen toch in aantal een minderheid in vergelijking met die uit Brabant.

VAN DE BIBLIOTHECARIS

(door Jan Schuurman Hess)

Bereikbaarheid en toegang

De bibliotheek van onze Afdeling is al weer enige maanden op een nieuwe locatie gevestigd. Voorheen waren de boeken in te zien op de afdelingsbijeenkomsten, vooraf en in de pauze als de kast van de kerkeraadskamer in de Remonstrantse Kerk voor de leden geopend was. Deze gang van zaken voldeed niet, te oordelen naar het gebruik dat hiervan werd gemaakt.

Daarom werd besloten de boeken en tijdschriften over te brengen naar het Streekarchief Eiland IJsselmonde, dat gevestigd is aan Hollands Tuin 77 in Rotterdam-IJsselmonde. Dit is geopend op werkdagen van 9:00 tot 15:00 uur. Normaal is voor raadpleging van dit archief toegang verschuldigd; voor leden van de Afdeling is voor het gebruik van onze bibliotheek de toegang vrij.

Het Streekarchief is goed te bereiken met het openbaar vervoer. Vanaf Zuidplein neemt u buslijn 75 richting Groenenhagen, uitstappen bij de halte Vruchtentuin-hoek Hollands Tuin. Na enkele tientallen meters om de hoek staat u voor een schoolgebouw, waar het Streekarchief 'inwoont'.

Indien u met de trein komt, dan kunt u vanaf station Lombardijen tramlijn 2 richting Beverwaard nemen. Dan moet u overstappen bij de halte Groeninx van Zoelenlaan, hier de weg oversteken en de Notenhagen inslaan. Rechts van de straat ziet u een halte van buslijn 75 (nu richting Zuidplein!) die u (zie boven) bijna voor de deur brengt.

Aanwinsten

Het aantal jaargangen van het *'Rotterdams Jaarboekje'* werd door een schenking van een lid verder uitgebreid met de jaargangen 1917, 1945, 1949, 1950, 1951, 1983 en 1998.

Voorts kwamen de volgende boeken in ons bezit:

- *'Van Brienoord en Uw Toastje Zalm'*, Michel Ball (zie '1340', maart 1999, p. 156).
- *'Westbrabanders onder Elkaar'*, zie bespreking op p. 175).
- *'Zeven en een halve eeuw Abdijkerk Loosduinen'*, V.H. Hildebrandt, Loosduinen, 1978.
- *'Idee en Interest'*, Dr. M. van der Bijl, Groningen, 1981.
- *'Haastrecht - Hollandse Studiën 6'*, Dr. A.J. Kölker, Dordrecht, 1974.

VAN DE REDACTIE

(door Leo Gijswijt)

Zoals bekend wordt iedere laatste woensdag van de maand tussen 17:00 en 19:00 uur in het Gemeentearchief het Historisch Café gehouden. Zo ook op 26 mei j.l.: een hapje, een drankje, veel publiek en een interessante voordracht door Mevr. Prof. Dr. M. Halbertsma over het uiterlijk van Rotterdam. Zij maakte in korte bewoordingen duidelijk waarin Rotterdam aantrekkelijk was, maar ook waar het ruimtelijk gezien in de stad nogal aan schort. Ze wist vooral goed aan te geven wat er ontbrak ten opzichte van (al dan niet herbouwde) centra in andere wereldsteden, waarbij zij met name aan de Unter den Linden in Berlijn refereerde.

Toevallig was ik die middag vanaf de bibliotheek naar het Gemeentearchief gelopen en ik moest meteen aan de Binnenrotte denken. Ineens herinnerde ik mij, dat ik mij tijdens die wandeling in Meppel of Hoogeveen waande, ware het niet dat ik verplicht de 'Kont' van de Laurenskerk moest aanschouwen, en ook nog die afschuwelijke zijkanten van de lage flats van de Hoogstraat; dat is nu al jaren zo.

Treffend gaf Mevr. Halbertsma aan dat "een bankje hier, een boompje daar" in Rotterdam gauw de oplossing aandraagt. Treffend. In Berlijn doet men dat anders, zonder moeite worden daar oude bouwtekeningen en foto's uit het archief tevoorschijn gehaald om bijvoorbeeld een statig paleis na te bouwen. Ach ja, waarom ook niet.

Iets dergelijks vindt in Rotterdam weerstand; ik denk, misschien uit valse bescheidenheid? Wij zijn immers een werkstad, "doe maar gewoon", toch? Wat zou het mooi geweest zijn, als na mijn oproep in '1340' van februari 1990 ("wat is er destijds met de overblijfselen van de Delftsche Poort gebeurd?"), iemand het initiatief genomen zou hebben om de poort identiek na te bouwen en op de plek van 'die fontein' neer te zetten! Tunneltjes voor de voetganger onder het Hofplein er naartoe (metrostation erbij?) en men had de perfecte verhouding Rotterdam-Parijs (op schaal) gehad. Dat had wat meer allure gegeven aan de stad dan de stalen geraamte-variant die enkele jaren later door Cor Kraat werd ontworpen. Het is op zich een mooi kunstwerk, maar niet een *bouwwerk*, om trots op te zijn.

Zo zijn er nog wel een aantal 'herbouwsels' te bedenken. Jammer genoeg klikt het in Rotterdam steeds net niet. Of er wordt over initiatieven eerst oeverloos gediscussieerd, waarna het idee verzandt. Zo ook met het oogstrelende ontwerp van een nieuwe Euromast. Een prachtig gebouw, maar het zou misstaan op de plek van de huidige, simpelweg omdat er geen enkele ruimtelijke tegenhanger staat. Ik denk dan "geef het ontwerp een andere naam (Ivory Tower?) en plaats het op de ingang van de spoortunnel, over de Pompenburg heen gebouwd". Beneden aan, de Binnenrotte en alles er omheen, nu de lelijkste plek in centrum-Rotterdam, wordt meteen de trekpleister van de stad. En wat te denken van een 180 graden gedraaide Laurenskerk, met bijvoorbeeld wat terrasjes ...?

Het eerstvolgende 'barpraatje' in het Historisch Café zal worden gehouden op 30 juni. Marjolein van Riemsdijk bespreekt dan de kunstenaar Kees Fransse, bekend van onder andere de houten appels bij de Heemraadssingel. In juli en augustus zal er geen Historisch Café worden gehouden.

HISTORISCH GENOOTSCHAP ROTERODAMUM

(door Johan Okkema)

Sinds 1947 bestaat er in Rotterdam een vereniging die als doel heeft 'het bevorderen en verbreiden van de kennis omtrent de geschiedenis van de stad Rotterdam en haar omgeving, zo in vroeger eeuwen als in de laatstverlopen tijd'. Deze vereniging, die onder de naam Historisch Genootschap Roterodamum werkzaam is, telt zo'n kleine 3000 leden.

Iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van Rotterdam kan lid worden. Het genootschap organiseert voor zijn leden lezingen, filmavonden en excursies. De leden ontvangen zes maal per jaar het blad '*Kroniek*' waarin aankondigingen van de activiteiten, artikelen over Rotterdamse onderwerpen en besprekingen van boeken over Rotterdam zijn opgenomen. Daarnaast wordt aan ieder lid in het najaar het '*Rotterdams Jaarboekje*' toegezonden (zie voor een bespreking van het laatstverschenen jaarboekje het maart-nummer van '1340').

Onder het genootschap ressorteert de Stichting Historische Publicaties Roterodamum, die al vele jaren boeken uitgeeft die een bepaald aspect van de stadsgeschiedenis belichten. De leden van Roterodamum kunnen deze boeken met korting aanschaffen.

Een andere stichting waarvan Roterodamum de initiatiefnemer is, is de Stichting Stads-herstel Rotterdam. Deze stichting zet zich in voor het behoud en de restauratie van historische panden (zoals de Wijnhavenpanden en de molen in Delfshaven) en kenmerkende stadsgezichten.

De kosten van het lidmaatschap van Roterodamum zijn f 45,00 per jaar. Voor dezelfde prijs is het '*Rotterdams Jaarboekje*' in de verkoop verkrijgbaar op het Gemeentearchief en in de Archiefwinkel; de gebonden variant hiervan kost f 55,00. Met een lidmaatschap bent u dus goedkoper uit, omdat u dan het blad '*Kroniek*' ontvangt en daarmee tevens op de hoogte blijft van alle activiteiten.

U kunt zich als lid aanmelden bij de ledenadministratie van het Historisch Genootschap Roterodamum, Postbus 361, 2920 AJ Krimpen aan den IJssel.

VERSLAG ALGEMENE LEDENVERGADERING 1999

(door Roelof K. Vennik)

Op 24 april j.l. kwamen de afgevaardigden van vrijwel alle regionale en functionele afdelingen bijeen op de Algemene Ledenvergadering van de NGV. Belangrijkste agendapunt was de voorgestelde contributieverhoging naar f 72,-. Op de Afdelingsledenvergadering van 23 februari hadden de leden van de Afdeling Rotterdam en Omstreken ons de boodschap gegeven tegen deze verhoging te zijn en liever een gefaseerde verhoging te zien, alsmede een goede onderbouwing ervan.

Wij hebben dit schriftelijk aan het Hoofdbestuur gemeld. Op de vergadering van 24 april gaf het Hoofdbestuur deze onderbouwing en stelde voor twee voorstellen in stemming te brengen. Het eerste was een verhoging van f 12,- ineens naar f 72,-. Wanneer dit voorstel het niet zou halen, zou men kiezen voor een gefaseerde verhoging. Het eerste voorstel redde het net, met een uiterst krappe meerderheid van 32 stemmen op het totaal van de 14.843 die werden uitgebracht.

Wat betreft de nieuwe huisvesting voor het Verenigingscentrum, hierover bestaat nu geen duidelijkheid. Hierover zult u z.s.m. worden geïnformeerd.

Van de Hoofdbestuursleden waren de heren De Lange en Gerbers (1e penningmeester) aftredend, alleen de heer Gerbers stelde zich herkiesbaar. In de functie van de heer De Lange werd de heer Vennik gekozen in het Hoofdbestuur. Hij is sinds 1989 bestuurslid van de Afdeling Rotterdam en Omstreken, en sinds 1996 voorzitter.

OVERZICHT ACTIVITEITEN EN JAARVERSLAG 1998

(door Edo K. van Baalen)

Algemeen

Net als voorgaande jaren kende de NGV ook in 1998 weer een toename van het aantal leden naar 11.401, een groei van 283. Ook de Afdeling Rotterdam en Omstreken groeide met 20 naar 654 afdelingsleden en bleef daarmee de grootste Afdeling, gevolgd door Amsterdam met 610 leden.

Bestuur

Zoals gebruikelijk vergaderde het afdelingsbestuur ook in 1998 een aantal maal, meestal ten huize van de voorzitter. In februari werd een nieuwe secretaris gekozen (ondergetekende) en kwamen er twee nieuwe bestuursleden bij, de heren Okkema en Schuurman Hess. Laatstgenoemd bestuurslid gaat zich o.a. bezighouden met het reorganiseren van onze afdelingsbibliotheek (zie elders in dit nummer).

De Afdeling werd op de Alg. Ledenvergadering, het Najaarsoverleg en de Gecombineerde Vergadering wisselend vertegenwoordigd door de heren Van Rooij, Vennik en Van Baalen.

Bijeenkomsten

In tegenstelling tot de toename van het aantal bezoekers op de lezingen in 1997, kregen we het afgelopen jaar te maken met een sterke afname in de belangstelling. Om te weten te komen waar de oorzaak ligt en waar de verdere interesse van onze afdelingsleden ligt, is besloten om dit nummer van '1340' te laten vergezellen van een enquête-formulier.

Er werden in 1998 acht bijeenkomsten gehouden, waaronder vijf lezingen: 'Zeevarenden ter Koopvaardij in de 17e en 18e eeuw', door Dr. P.C van Royen; 'Het Gemeentearchief van Rotterdam', door Drs. L van der Hoeven; 'Binnenschippers en hun Gezinnen', door B.E.M. Welzenes; 'Het Gebruik van Audiovisuele Hulpmiddelen bij Stamboomonderzoek', door L. Lemmens; en 'Het Nieuwe Naamrecht' door R.F. Vulsmas.

Tevens werd er, behalve de Afdelingsledenvergadering in februari, in juni een Beginnersavond gehouden; en werd er in oktober een rondleiding op het C.B.G. in Den Haag georganiseerd.

AGENDA

De volgende bijeenkomst zal plaats hebben in een zaal van **restaurant Statenburcht**, Bentinckplein 1-4 te Rotterdam; bereikbaar met tramlijnen 3 en 13 en buslijnen 33 en 39. De toegang en consumpties zijn gratis.

16 september 1999 – donderdag, 20:15 uur: TIEN-MINUTEN PRAATJES.

Het bestuur heeft gemeend eens een anders ingerichte bijeenkomst te organiseren met een drankje en een hapje. Bezoekers worden verzocht hun gegevens mee te nemen om deze te overleggen bij het bespreken van onderzoeksproblemen. De Cals-functionaris van onze Afdeling zal eveneens aanwezig zijn, zodat u in de bestanden kunt zien wie er verder onderzoek doet naar de door u gezochte namen. Wellicht wilt u de voorzitter (tel. 010-4790668) of de secretaris (tel. 010-4198521) even bellen, indien u een voordracht van een minuut of tien over uw onderzoek wilt houden.

[het Afdelingsbestuur]

OMLIGGENDE AFDELINGEN ORGANISEREN . . .

NGV Afdeling Delfland '8e Genealogische Delflanddag'

De 8e Genealogische Delflanddag zal gehouden worden op 2 oktober 1999 in het Parochiehuis, Oostlaan 38-a, 2641 DL Pijnacker van 11:00 tot 16:00 uur. De locatie is gekozen op grond van de goede ervaringen van 1994, de prima bereikbaarheid per openbaar vervoer en de aanwezigheid van parkeergelegenheid. De organisatie is dit jaar in handen van de NGV-Afd. Delfland; nadere informatie omtrent het programma kunt u inwinnen bij de secretaris van die afdeling.

[red.]

AVOND-OPENSTELLING GEMEENTEARCHIEF ROTTERDAM

In tegenstelling tot andere maanden is het Gemeentearchief van Rotterdam in juli en augustus niet op woensdagavond geopend en wordt er ook geen Historisch Café gehouden. Als openingstijd geldt in die maanden van maandag ¹/_m vrijdag van 8:45 tot 16:45 uur. Vanaf september is het archief weer iedere woensdagavond geopend tot 21:30 uur.

[L.G.]

CURSUS OUD-SCHRIFT VOOR BEGINNERS

(door A.M. van der Woel)

In het komende najaar zal er weer een cursus Oud-Schrift voor Beginners worden gegeven in het Gemeentearchief Rotterdam, Hofdijk 651. Het gaat om het lezen, transcriberen en begrijpen van handgeschreven Hollandse teksten uit de periode 1450-1700.

De cursus vindt plaats op 12 woensdagavonden, namelijk op 15, 22 en 29 september, 6, 13 en 27 oktober, 3, 10, 17 en 24 november, 8 en 15 december 1999. De lestijden zijn van 19:15 tot 21:30 uur, inclusief pauze. De kosten inclusief lesmateriaal en consumpties bedragen f 130,-. Telefonisch of schriftelijk aanmelden bij het Gemeentearchief Rotterdam t.a.v. de docent, dhr. A.M. van der Woel, Postbus 71, 3000 AB Rotterdam, tel. (010) 2434671.

CORRECTIE KWARTIERSTAAT DE WILT

(door R.F. van Dijk, gemeentearchivaris Gorinchem)

Correctie op '1340' van maart 1999:

Kwartierstaat De Wilt, pag. 146:

De geboorte- resp. doopdatum van kwartier 52, *Willem den Bremer*, zijn niet correct vermeld. Deze data moeten zijn: geb./ged Gorinchem 20-/23-11-1770.

VRAGENRUBRIEK

Ieder lid van de NGV krijgt in deze rubriek de gelegenheid vragen te stellen van allerlei genealogische of geschiedkundige aard m.b.t. de Afdeling Rotterdam en wijde omgeving. Omdat de redactie de behandeling van de vragen niet tot haar taak rekent, worden de vragen voorzien van naam en adres van de vraagsteller; een antwoord moet dus altijd direct naar de vraagsteller worden gezonden. Vragen kunnen, uitsluitend schriftelijk, gericht worden aan: Redactie 1340, Leo Gijswijt, Postbus 25056, 3001 HB Rotterdam, e-mail: <ngv_rotterdam@hotmail.com>.

219. BESEMER

Oudst bekende gegeven betreffende de naam Besemer is van voor 1400 in Frankfurt en in Esslingen bij Stuttgart; in Nederland van circa 1430 in Hendrik-Ido-Ambacht, Oud-Alblas en later Papendrecht. Mijn streven is om alle Besemer-takken te inventariseren, waarvan mij er nu zo'n 14 bekend zijn. Gevraagd: gegevens betreffende alle Besemers die in uw genealogie of kwartierstaat voorkomen, tevens contact met andere onderzoekers.

W.C.B. Besemer, Koninginnelaan 19, 7009 AW Doetinchem.

220. BOON / VAN RHEENEN

Wouter Boon, geb. Rotterdam ca. 1725, mr. chirurgijn (1759-65), overl. tussen 1765-1812, otr. [1] Lekkerkerk 22-4-1747 (j.m. won. Lekkerkerk/j.d. won. Oud Bijerland) Neeltje Stapels, begr. Lekkerkerk 16-12-1757; otr. [2] Lekkerkerk 26-4-1758 (wednr., geb. van Rotterdam/j.d. geb. van Cool) Grietje van Rheenen, geb. ca. 1730, overl. tussen 1786-1812, dr. v. Ernst van Rheen/Rhenen. Zij had in ieder geval twee zusters, Grietje en Maddeleentje, die ook in Lekkerkerk woonden. Gevr: geb. of doop en voorgeslacht van Wouter Boon en van Grietje van Rheenen (wie heeft meer gegevens over deze families?).

E.N.M. van der Graaf, Derde Werelddreef 126, 2622 HH Delft.

221. GRAVESTELIJN

Gezocht de herkomst en voorouders van Arijen Arientsse Gravesteijn, overl. na 1702, tr. Overschie 7-12-1662 Maertie Claes Euvergaeuw.

D. Pinkster, Heusdenhoutsestr. 3-4, 4817 WB Breda, e-mail: dickpinkster@compuserve.com

Geplande publicaties in komende nummers van 1340 (alfabetisch op auteur):

Kwartierstaat Warmenhoven (M. Warmenhoven).

COLOFON

1340 is het jaar waarin op 7 juni aan Rotterdam stadsrechten werden verleend door graaf Willem IV; en uitgave van de Afdeling Rotterdam en Omstreken van de Nederlandse Genealogische Vereniging. Het blad verschijnt vier maal per jaar. Afdelingsleden ontvangen het blad kosteloos. Overige leden van de NGV kunnen 1340 ontvangen indien zij "bijkomend lid" worden van onze Afdeling. Een abonnement voor niet-leden bedraagt f15,00 per jaar (te voldoen op giro nr. 5246157 t.n.v. penningmeester dhr. E.J. van Rooij te Schiedam)

Het bestuur van de Afdeling is als volgt samengesteld:

Voorzitter:

R.K. Vennik, Burg. Van Slijpelaan 45, 3077 AD Rotterdam

Secretaris:

E.K. van Baalen, Platostraat 20, 3076 BN Rotterdam

2e Secretaris:

C. Richel-Hatersel Koning, Coppelstockstraat 2, 3132 XN Vlaardingen

Penningmeester en DIP-functionaris:

E.J. van Rooij, Bachplein 265, 3122 JC Schiedam

Leden:

L. Gijswijt, Postbus 25056, 3001 HB Rotterdam

J.C. Okkema, Stadhoudersweg 108-a, 3039 CK Rotterdam

J. Schuurman Hess, Notenoord 45, 3079 LR Rotterdam

Alg. e-mail adres: ngv_rotterdam@hotmail.com

Redactie 1340:

L. Gijswijt, Postbus 25056, 3001 HB Rotterdam

Verzending 1340:

C. Richel-Hatersel Koning, Coppelstockstraat 2, 3132 XN Vlaardingen

NGV Contactdienst (CAL5):

Ing. H.J. Vennik-Wagner, Burg. Van Slijpelaan 45, 3077 AD Rotterdam

(010) 479 0668.

e-mail: vennikwagner@worldonline.nl

Computerzaken:

Ing. W.J.H.M. van de Laar

Fazantstraat 4, 2941 RB Lekkerkerk;

e-mail: wj.vandelaar@dosgg.nl

Lidmaatschap Nederlandse Genealogische Vereniging en adreswijziging Gens Nostra: NGV, Postbus 976, 1000 AZ Amsterdam

© 1999 overname van teksten slechts toegestaan met vermelding van bron en auteur.